

форми повноважень суб'єктів центральної влади // Право України. – 2007. – № 5. – С. 3-8.

8. Боброва Н.А. Конституционный строй и конституционализм в России: Монография. – М., 2003.

9. Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн: Підручник. – Тернопіль, 2003.

10. Кучук А.М. Теоретико-правові засади правоохоронної діяльності в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2007.

11. Конституція України від 28 червня 1996 р. // ВВР. – 1996. – № 30. – С. 141.

12. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 № 3781-ХІІ // ВВР. – 1994. – № 11. – Ст. 50.

13. Питання формування та організації діяльності Конституційної Асамблеї Президент України: Указ Президента України, Концепція від 25.01.2012 № 31/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/.../14411.html>.

Надійшла до редакції 11.06.2012

В.Д. Гапотій

кандидат юридичних наук, доцент
(Мелітопольський державний педагогічний
університет ім. Богдана Хмельницького)

А.А. Письменницький

кандидат юридичних наук, доцент
(Харківський національний педагогічний
університет ім. Г.С. Сковороди)

УДК 342.3 : 303.725.37(477)

ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Здійснено аналіз наукових поглядів на категорії “інформаційне суспільство”, “інформаційний суверенітет”, вивчено їхній вплив на розвиток інформаційного ринку телекомунікацій та проблемні питання створення демократичного інформаційного суспільства.

Ключові слова: інформаційне суспільство, інформаційний суверенітет, трансформація, інформація, інформаційна свобода, інформаційна безпека, суверенізація.

Анализируются научные взгляды на категории “информационное общество”, “информационный суверенитет”, изучается их влияние на развитие информационного рынка телекоммуникаций и проблемные вопросы построения демократического информационного общества.

Ключевые слова: информационное общество, информационный суверенитет, трансформация, информация, информационная свобода, информационная безопасность, суверенизация.

Scientific looks on a category “informative society”, “informative sovereignty” and their influence on informative market of telecommunications development, the problem questions of construction of democratic informative society are analysed in this article.

Keywords: *informative society, informative sovereignty, transformation, information, informative freedom, informative safety, sovereignty.*

Постановка проблеми. Україна, як і інші країни, що утворилися на території пострадянського простору і знаходяться в перехідних умовах, переживає сьогодні один з найбільш значущих періодів власної історії – період переходу від індустріального суспільства до суспільства постіндустріального чи інформаційного, який безпрецедентно у світовій історії збігся ще з одним «переходом» – від суспільства тоталітарного до суспільства демократичного. Сучасне українське суспільство знаходиться в специфічних умовах соціального буття – в умовах трансформації. Саме цей фактор поряд із впливом глобальних інформаційних тенденцій є вирішальним під час формування і розвитку інформаційного суспільства України, а також інших країн-республік колишнього Радянського Союзу [1, с. 3].

У сучасній філософській і політологічній науці, а також в офіційних міжнародних програмних документах інформаційне суспільство ототожнюють із суспільством демократичним, у якому інформація й інформаційні технології служать не тільки економічному і технологічному розвитку, але й забезпеченню свобод і прав громадян.

Зв'язок між розвитком демократії і побудовою інформаційного суспільства фіксується в Окінавській Хартії Глобального інформаційного суспільства, «Декларації принципів» і «Плані дій» Всесвітнього Самміту з питань інформаційного суспільства [2, с. 157].

Провідні держави світу зайняли активну позицію щодо формування нового типу соціальної організації. Вони визначили політику і сформулювали стратегію його побудови і розвитку. До цього процесу прилучилася Україна як держава, що задекларувала свій розвиток на основах демократії.

Становлення державності в Україні потребує формування власного інформаційного простору, а зі вступом до міжнародного й європейського правового простору важливою є інтеграція України до світового інформаційного простору, оволодіння сучасними інформаційними технологіями.

Ці тенденції в сучасному українському соціумі можна пояснити за допомогою такої характерної риси перехідного суспільства. Однією з найбільш драматичних загальних рис, яких поєднують практичні моделі трансформації всіх посттоталітарних соціумів, є те, що вони реалізуються в умовах перманентної кризи цих систем. Корені цієї кризи, що деякі дослідники називають «кризою перетворень» [3, с. 344], інші «перехідною кризою», криються у кризі старої тоталітарної системи і проростають з визрілих в її надрах соціальних суперечностей.

Серед особливостей прояву трансформаційної кризи в країнах, що знаходяться в перехідних умовах, дослідники виокремлюють: 1) поглиблення суперечностей між виконавчою і законодавчою гілками влади, відсутність в обох реалістичної концепції виходу з кризи; 2) банкрутство в ряді країн обраного курсу реформ; 3) критичне зниження граничних рівнів суспільної моральності; 4) зубожіння і політична апатія населення; 5) зро-

стання місницьких інтересів, що загрожує цілісності країни; б) зростання частки тіньової економіки, зростання злочинності, криміналізація суспільства [4, с. 65]. На жаль, фактично всі ці особливості прояву трансформаційної кризи більш-менш притаманні сучасній Україні.

Важливою рисою транзитивного соціуму є особлива роль державних органів у здійсненні перехідних реформ. Необхідність державного втручання в громадське життя, у тому числі й у формування інформаційного суспільства, у сучасному суспільствознавстві – аксіома. За відсутності вільної ринкової економіки, що запускає саморегулюючі механізми (а це часто характерно для країн, що знаходяться в перехідних умовах), не існує іншого способу керування перехідними процесами, ніж як за допомогою державного регулювання. Наступною особливістю перехідних країн, у тому числі й України, є їхній комунікативний характер. Так, основою соціальної структури посттоталітаризму, на думку дослідників транзитивних соціумів Ю. Хабермаса, Н. Лумана і їхніх послідовників [5, с. 253], є безпосередня комунікація суб'єктів, що й відрізняє перехідні системи (суспільства постмодерну) від традиційних, структурованих соціумів (суспільств модерну), де така комунікація опосередковується інституційно і структурно.

Рівень участі громадян у політичному житті зростає в міру зміни політики уряду від простого надання інформації населенню до зваженої політики з оцінкою виконавчої діяльності, забезпечення зворотного зв'язку, до структурних консультацій і широкого публічного діалогу (на основі адекватного сприйняття, пошуку загальних позицій, досягнення згоди), до партнерства й обопільної відповідальності під час прийняття рішень [5, с. 254].

Однак незважаючи на наявність ряду проблем, Україна має певні успіхи в побудові інформаційного суспільства. Серед передумов для переходу до інформаційного суспільства й інтеграції країни у світове інформаційне співтовариство можна назвати давні традиції і підходи до організації і керування інформаційною діяльністю – ще на початку 50-х років ХХ ст. в Україні був створений третій у світі комп'ютер (після США і Великобританії), сформована всесвітньо відома школа кібернетики й обчислювальної техніки під керівництвом академіків С.А. Лебедева і В.М. Глушкова, покладений початок новим науковим напрямкам – дослідження штучного інтелекту, багатопроцесорних електронних обчислювальних машин, теорії самоорганізації, системний аналіз та ін., завдяки яким світова кібернетика піднялася на новий якісний рівень. В українському суспільстві склалося досить повне уявлення про можливості і переваги, які надають комп'ютерні й інформаційні технології. Інформація стає суспільним ресурсом розвитку, масштаби її використання вже можуть зіставлятися з традиційними (енергія, сировина і т. ін.). Стійко розвиваються всі сектори інформаційного ринку. Можна говорити про те, що в Україні формується й успішно розвивається вітчизняний ринок телекомунікацій, засобів масової інформації, інформаційних технологій, продуктів і послуг [1, с. 4].

За даними Української Асоціації Виробників Програмного забезпечення, в Україні існує більше 800 компаній (юридичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності), пов'язаних з розробкою, виробництвом і по-

ширенням програмних продуктів і баз даних, а також пов'язаних зі створенням інфраструктурних умов для їхнього розвитку. Бізнес інформаційних технологій, виробництво комерційних консультативних послуг, послуги щодо створення і збереження інформаційних ресурсів, рекламної продукції, аудіо- і відеорозваг, засоби масової інформації є чи не найбільш прибутковими в українській економіці.

У цілому в країні, незважаючи на економічний спад, зростає парк персональних комп'ютерів, прискореними темпами йде розвиток систем і засобів телекомунікації. Зростає кількість корпоративних інформаційних мереж і безупинно збільшується число абонентів Інтернету. Інтенсивно розширюється національна мережа зв'язку, що використовує супутникові канали. Крім того, Україна має висококваліфікований кадровий потенціал в інформаційній сфері. Незважаючи на значні втрати у сфері інформатизації при розпаді СРСР, Україна має унікальний кадровий потенціал і виробничі можливості щодо забезпечення інформаційними ресурсами. У країні нараховується 23 тис. програмістів, що одержали сертифікати у сфері інформаційних технологій. Україна посідає за цим показником четверте місце у світі. Інститут кібернетики ім. В.М. Глушкова, Інститут проблем математичних машин і систем, Інститут проблем реєстрації інформації, НТУУ «Київський політехнічний інститут», Харківський національний університет радіоелектроніки й інші установи широко відома своїми науковими досягненнями в сфері інформатизації [6, с. 66].

Важливою передумовою становлення інформаційного суспільства в Україні стало формування його правових основ. Прийнято закони України «Про Концепцію Національної програми інформатизації»[7] і «Про Національну програму інформатизацій»[8], «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [9] інші нормативно-правові акти, що регулюють суспільні відносини щодо створення інформаційних електронних ресурсів, захисту інтелектуальної власності на ці ресурси, впровадження електронного документообігу, захисту інформації, захисту права на інформацію, тощо.

Необхідно визнати, що перехід України до інформаційного суспільства неминучий і необхідний, він нерозривно пов'язаний з подальшою демократизацією політичного і громадського життя і припускає презумпцію відкритості інформації для громадян і захист їхніх інформаційних прав.

Довгостроковою стратегічною метою України повинна стати побудова демократичного інформаційного суспільства, створення розвинутого інформаційно-комунікаційного середовища і входження країни до світового глобального інформаційного співтовариства, що повинно забезпечити суттєве підвищення якості життя населення, сприяти соціально-політичній стабільності суспільства і держави, підвищенню конкурентноздатності країни, результативності науки, якості освіти й охорони здоров'я, а також забезпеченню створення нових робочих місць і наданню можливостей для реалізації здібностей кожною людиною.

В сучасних умовах активізації інтеграційних та глобалізаційних процесів в Європі все більшої значущості набувають різноманітні аспекти незале-

жності окремих держав, збереження їх особливої культури, традицій, національних надбань в багатьох сферах соціального буття. В даному контексті проблема юридичного наукового розуміння і практично-правового втілення ідей інформаційного суспільства та його зв'язку з ідеями інформаційного суверенітету набувають підвищеної актуальності. З одного боку, це обумовлено інтенсифікацією процесів обороту інформації у внутрішній та зовнішній сферах соціальних та міждержавних відносин. З іншого – суттєвим негативним станом наукової і практичної невизначеності змісту означених категорій та конфліктним її співвідношенням з сучасними науковими концепціями „інформаційної свободи” та „інформаційної безпеки”.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Розуміння інформаційного суверенітету вперше з'являється в національному науковому і нормативному правовому обороті в 1992 р. завдяки прийняттю базового нормативно-правового акта в інформаційній сфері суспільних відносин – Закону України „Про інформацію”. З означеного часу українськими і зарубіжними вченими неодноразово робились спроби щодо конкретизації термінології в інформаційно-правовій науковій і практичній сферах. Так, зазначеними проблемами юриспруденції у своїх публікаціях опікувались В. Гапотій [10], В. Речицький, Є. Захаров, А. Письменицький [11], Ю. Римаренко, С. Римаренко, В. Гавловський, В. Цимбалюк та ін.

В Законі України „Про інформацію” відповідними положеннями закріплено саму назву „інформаційний суверенітет” та встановлено його основи. Втім, законодавець тоді, у 1992 році, ухилився від визначення самої категорії „інформаційний суверенітет” виписуючи у даному акті тільки його матеріальну основу. Основою інформаційного суверенітету України визначено національні інформаційні ресурси. Також встановлюється положення про те, що до інформаційних ресурсів України входить вся належна їй інформація незалежно від змісту, форм, часу і місця створення. При цьому цей Закон закріпив положення про те, що Україна самостійно формує інформаційні ресурси на своїй території і вільно розпоряджається ними, за винятком випадків, передбачених законами і міжнародними договорами. Закон „Про інформацію” в редакції 1992 р. сформулював також гарантії інформаційного суверенітету України. Так, інформаційний суверенітет України забезпечується: виключним правом власності України на інформаційні ресурси, що формуються за рахунок коштів державного бюджету; створенням національних систем інформації; встановленням режиму доступу інших держав до інформаційних ресурсів України; використанням інформаційних ресурсів на основі рівноправного співробітництва з іншими державами [12]. Пізніше завдяки змінам, що були внесені у період з 2000 по 2010 роки до цього акта, зазначені статті та категорії були виключені. Однак за період їх існування було побудовано концепцію інформаційної безпеки, яка передбачала заходи забезпечення інформаційної незалежності держави.

Наскільки правомірним є визначення основним об'єктом інформаційної безпеки інформаційний ресурс, як це зроблено в Законі України „Про

інформацію”, або в Законі України „Про Концепцію Національної програми інформатизації”? Чи коректно визначати інформаційний ресурс як „сукупність документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо)”, що знаходимо в Законі України „Про Національну програму інформатизації”? Як врахувати двоїтий характер інформаційної безпеки: з одного боку, це одна зі складових національної безпеки, нарівні з політичною, економічною, військовою та іншими, а з іншого – невід’ємна компонента вищезгаданих складових? Якщо в Концепції національної безпеки України основними об’єктами національної безпеки визначені громадянин, суспільство, держава з їхніми найважливішими інтересами, то чи може інформаційна безпека обійти увагою особистість, спільноти людей і суспільство в цілому, державу як управлінську структуру і як країну? Чи не звучимо ми поняття інформаційного суверенітету, вбачаючи в ньому „спроможність держави контролювати і регулювати потоки інформації”? А може, інформаційний суверенітет передбачає також спроможність держави самостійно, своїми силами здійснювати оцінку ситуацій, в які ми потрапляємо, і приймати рішення з питань, наприклад, де і скільки позичити, що, де і скільки купити, куди спрямувати, що і скільки виробляти самим? Із запрошенням чи без „варягів”, які спочатку радять – що, звідки, куди, а потім урізують або навіть припиняють субсидіювання, інвестування, якщо їхніми порадами нехтують? Водночас не слід забувати, що прагнення влади регулювати, контролювати інформаційні потоки певною мірою вступає в конфлікт з декларуванням самою владою прагнень до формування умов розвитку інформаційного суспільства. Так, у відповідному законодавстві [9] ми знаходимо твердження про те, що основним завданням розвитку інформаційного суспільства в Україні є сприяння кожній людині на засадах широкого використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологічних можливостей створювати інформацію і знання, користуватися та обмінюватися ними, виробляти товари та надавати послуги, повною мірою реалізуючи свій потенціал, підвищуючи якість свого життя і сприяючи сталому розвитку країни на основі цілей і принципів, проголошених Організацією Об’єднаних Націй, Декларації принципів та Плану дій [13], напрацьованих на Всесвітніх зустрічах на вищому рівні з питань інформаційного суспільства (Женева, грудень 2003 р.; Туніс, листопад 2005 р.) та Постанови Верховної Ради України від 1 грудня 2005 р. “Про Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні” [14].

Суверенітет не повинен перетворюватися на самоціль. *Суверенізація* – об’єктивний, притаманний усім народам історичний процес утвердження принципу суверенітету. Останній відіграв позитивну роль у світовому суспільному розвитку, був гаслом і прапором багатьох політичних сил у боротьбі за владу. Процес суверенізації є історично неминучим і глибоко прогресивним, бо прогресивною є боротьба проти будь-якого національного гноблення, за суверенність народу, нації. Однак абсолютизація суверенітету здатна викликати величезні політичні втрати. Він є лише засобом, порядком створення сприятливих умов для політичного, соціально-економічного та духовного розвитку народу, забезпечення мирного і взає-

мовигідного співробітництва з іншими народами. Інакше суверенітет із знаряддя охорони націй стає джерелом небезпеки для них. Проти абсолютизації суверенітету виступає чимало відомих західних учених і політиків. Негативне ставлення до „абсолютного суверенітету” висловила й ООН, вбачаючи в ньому одну з головних перешкод на шляху міжнародного співробітництва [15, с. 990].

Юридизація суверенітету відривала розуміння сутності суверенної соціальної влади від її політичної основи. Тому було спотворене уявлення про реальне співвідношення політики та права як владоутворюючих чинників, а інтерпретація суверенітету, що являє собою водночас і політичне і юридичне явище, звузилася лише до одного його аспекту. Соціальна роль політики та права певною мірою завжди має конфронтаційні елементи. Хоча право іноді успішно втручається й навіть отримує верх над політикою, але йому завжди достається роль „вічно переможеного”, бо ж політичні імперативи зазвичай виявляються більш могутніми, ніж юридичні міркування [16, с. 991].

Вочевидь, захист інформації з обмеженим доступом як елемент інформаційної безпеки певною мірою перехрещується з принципом інформаційної свободи та із засадами розвитку інформаційного суспільства, що апіорі передбачає весь соціальний інформаційний загал як такий, що є загальнодоступним. Тобто доступність інформації має переважати над виправданням в обмеженні такої доступності. Що ж таке «інформаційна безпека»?

У першій частині ст. 17 Конституції України забезпечення інформаційної безпеки України проголошено „справою всього українського народу” [17, ст. 17]. Прокоментувати це беззмістовне, по суті, твердження досить складно, оскільки в ньому суто державна справа охорони інформації з обмеженим доступом, яка знаходиться у розпорядженні органів державної влади, розглядається мало не як стратегічне завдання для всього суспільства. Проте заслуговує на увагу сам факт включення цього положення до конституційного тексту: хтось про таке спеціально подбав і добився свого.

Ще у січні 1997 р. Верховна Рада схвалила «Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України». З-поміж загроз національній безпеці названо й загрози в інформаційній сфері – «інформаційна експансія з боку інших держав, витік інформації, що становить державну та іншу, передбачену законом таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави». Серед основних напрямків державної політики національної безпеки в інформаційній сфері особливо видалені прийняття комплексних заходів щодо захисту національного інформаційного простору і входження України в світовий інформаційний простір; ліквідація негативних факторів, які сприяють порушенню інформаційного простору та інформаційній експансії інших держав; розробка і впровадження необхідних засобів і режимів одержання, зберігання, розповсюдження й використання суспільне значимої інформації; створення сучасної інфраструктури в інформаційній сфері.

Поки що жодні парламентські слухання з питань свободи слова – у 1997, 1999, 2001, 2005, 2010 роках – не обійшлися без закликів про необхідність захисту національного інформаційного простору та інформаційної безпеки. Однією з двох головних цілей «Національної програми інформа-

тизації», схваленої Верховною Радою 4 лютого 1998 р., було заявлено забезпечення інформаційної безпеки держави. Одночасно Указом Президента була створена Комісія з питань інформаційної безпеки – „дорадчий орган, створений з метою забезпечення розробки пропозицій щодо реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки”.

Що ж таке інформаційна безпека? Чинні законодавчі акти не містять її визначення. Його можна знайти в проекті Закону „Про інформаційний суверенітет і інформаційну безпеку України”. До цього законопроекту можна було б поставитися як до курйозу, якби він не пройшов узгодження в усіх інстанціях і не стояв на порядку денному Верховної Ради України. Ідея захисту інформаційної безпеки канвою проходить через весь текст законопроекту. Остання розглядається як „захищеність життєво важливих інтересів суспільства, держави і особи, якою виключається заповідання їм шкоди із-за неповноти, несвоєчасності і недостовірності інформації, через негативні наслідки функціонування інформаційних технологій або внаслідок розповсюдження інформації, забороненої або обмеженої для розповсюдження законами України” (ст. 3 даного проекту).

Отже, виходить, що держава бере на себе готовність визначати, яка саме інформація є „недостовірною” або „зіпсованою” і яку інформацію можна заборонити для розповсюдження. Законопроект вводить поняття „національних інформаційних ресурсів виключно державного значення” (ст. 10), до яких належать такі інформаційні ресурси, які „можуть суттєво вплинути на стан національної безпеки України... і на її *інформаційний суверенітет*”. Проект передбачає можливість викупу таких ресурсів, якщо вони за обставинами свого виникнення не належать до державної власності.

Доступ до інформації, яка перебуває в розпорядженні органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, є вкрай незадовільним. Прогресивні закони, що його регулюють, прийняті в першій половині 90-х років, були фактично зведені нанівець підзаконними актами і незаконною практикою, яка характеризується широким використанням незаконних грифів обмеження доступу до інформації. Зокрема, це такі грифи, як „Службова таємниця”, „Не для друку”, „Для службового користування”. Ці поняття не визначені законом, порядок роботи з документами з грифами „Службова таємниця” і „Не для друку” не є визначеним будь-якими зареєстрованими нормативними актами, а інструкція про порядок роботи з документами з грифом ДСК написана в дусі „добрих старих часів” тоталітарного режиму і тому практично закриває доступ до таких документів.

Державою охороняється „інформація, яка становить державну та іншу передбачену законом таємницю, конфіденційна інформація, що є власністю держави, відкрита інформація, важлива для держави, незалежно від того, де зазначена інформація циркулює, а також відкрита інформація, важлива для особи та суспільства, якщо ця інформація циркулює в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, Національній академії наук, Збройних Силах, інших військових формуваннях, органах внутрішніх справ, на державних підприємствах, в державних установах і організаціях”. З цих понять законом визначено тільки поняття державної

таємниці. Переліки відомостей, які охороняються державою, створені тільки для інформації, що належить до державної таємниці, і конфіденційної інформації, що є власністю держави (з грифом ДСК). Проте переліки відомостей з грифом ДСК не оприлюднені, а Звід відомостей, що становлять державну таємницю, був оприлюднений одразу після затвердження у 1995 р., а потім був неодноразово засекречений, так само як і деякі подальші зміни до нього. Отже, рішення про обмеження доступу до інформації приймається не на підставі відкритого нормативного акту, як це має бути в країні, що є членом Ради Європи, а на власний розсуд посадової особи, яка несе відповідальність за охорону такої інформації.

Підбиваючи підсумок всьому вищенаведеному, доцільно сформулювати такі тези-висновки:

1. Перехід України до інформаційного суспільства неминучий і необхідний, він нерозривно пов'язаний з подальшою демократизацією політичного і громадського життя і припускає презумпцію відкритості інформації для громадян і захист їхніх інформаційних прав.

2. Соціальною цінністю суверенітету є юридична самостійність держави, котра виявляється в невідкоренні іншій державі або групі держав, тобто незалежність від чужої волі. Однак ця незалежність не означає невідкорення міжнародному праву і не повинна бути теоретичним обґрунтуванням самоізоляції, відокремлення і автаркії. Суверенітет держави та його окремі аспекти, зокрема інформаційна незалежність, не повинні перетворюватися на самоціль.

3. Для виправлення неприпустимого становища, що утворилося в інформаційній сфері, необхідно чітко визначити законом інформацію, доступ до якої обмежується, і мету обмеження. При цьому переліки відомостей, які входять до кола обмежень, мають бути вичерпно визначеними і систематично оприлюдненими.

4. В даному випадку необхідно також дотримуватися двох принципів. Перший – принцип максимального оприлюднення: вся інформація, яку зберігають державні органи влади, підлягає оприлюдненню, винятки можуть бути тільки для дуже обмеженого числа випадків. Другий принцип характеризує вимоги щодо обмежень: а) винятки повинні бути зрозумілими; б) описуватися вузько; в) підлягати контролю на предмет наявності «шкоди» і впливу на «суспільні інтереси». Тобто рішення державного органу обмежити доступ до інформації є виправданим, якщо, по-перше, інформація має відношення до легітимної мети, передбаченої законом; по-друге, її оприлюднення має дійсно загрожувати спричиненням суттєвої шкоди легітимній меті; по-третє, шкода, яка може бути заподіяна вказаній меті, повинна бути вагомішою, ніж суспільний інтерес в отриманні інформації [18, с. 18].

Бібліографічні посилання

1. Григор О.О. Формування інформаційного суспільства в Україні в контексті інтеграції в Європейський Союз (державно-управлінський аспект): Автореф. дис. ... канд. наук з державного управління: 25.00.01. – Львів, 2003.

2. Демкова М., Фігель М. Інформація як основа інформаційного суспільства: поняття та правове регулювання // Інформаційне суспільство. Шлях України. – К., 2004. – С. 150-163.

3. Додонов О.Т., Литвиненко О.В., Янішевський С.О. Інформаційна політика органів державної влади: напрями удосконалення // Стратегії розвитку України: теорія і

практика / За ред. О.С. Власюка. – К., 2002. – С. 343-351.

4. *Мельник Л.Г.* Предпосылки формирования информационного общества // Социально-экономические проблемы информационного общества / Под ред. Л.Г. Мельника. – Сумы, 2005. – С. 60-87.

5. *Мойсєєв М.М.* Інформаційне суспільство: Можливості та реальність // Інформаційне суспільство. Шлях України. – К., 2004. – С. 252-263.

6. *Колодюк А.В.* Інформаційне суспільство: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні: Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.03. – К., 2005.

7. Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998 року // ВВР. – 1998. – № 27-28. – Ст. 182.

8. Про Національну програму інформатизації: Закон України // ВВР. – 1998. – № 27-28. – Ст. 181.

9. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України // ВВР. – 2007. – № 12. – Ст. 102.

10. *Письменицький А.А., Ганотій В.Д.* Загальна теорія інформаційного права: Монографія. – Мелітополь, 2012.

11. *Письменицький А.А.* Інформаційне право: Загальна частина. – Харків, 2006.

12. Про інформацію: Закон України (перша редакція) // ВВР. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

13. Построение информационного общества – глобальная задача в новом тысячелетии: Декларация / ООН; Міжнародний документ № 995_c57 від 12.12.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_c57.

14. Про Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні: Постанова Верховної Ради України від 1 грудня 2005 року // ВВР. – 2006. – № 15. – Ст. 131.

15. *Римаренко С.* Суверенізація // Міжнародна поліцейська енциклопедія: У 10 т. / Відп. ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. – К., 2003. – С. 990-991.

16. *Агабеков Г.* Суверенітет права // Міжнародна поліцейська енциклопедія: У 10 т. / Відп. ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. – К., 2003. – С. 991.

17. Конституція України // Голос України. – 1996. – № 138 (1388). – С. 6-8.

18. *Захаров Є.* Свобода доступу до урядової інформації // Свобода висловлювань і приватність. – 2001. – № 1. – С. 14-18.

Надійшла до редакції 31.01.2012

Д.О. Єрмоленко

кандидат юридичних наук, доцент
(Класичний приватний університет)

УДК 340.132.1

ПРАВОВА ІДЕОЛОГІЯ ЯК СТРУКТУРНИЙ ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ

Досліджено поняття, структуру та основні ознаки правової ідеології як складової частини правової свідомості. Запропоновано авторське визначення поняття «правова ідеологія».

Ключові слова: *правова ідеологія, правова свідомість, правова психологія, ознаки правової ідеології, структура правової ідеології.*